

Jak jsem se stal badatelem

Kniha I - kořeny

Můj dědeček Vojtěch

V době totality jsem s oblibou začínal životopis slovy, narodil jsem se v malém podrkonošském městyse Držkově, kde už jako útlý chlapec jsem zažil vykořisťování nabubřených kapitalistů. Nebylo to tak daleko od pravdy. Náš soused, továrník Bouček, vlastnil přádelnu a v zahradě měl psa. Když jsem jezdil na kole kolem jeho plotu, pes štěkal a pana továrníka to rozčilovalo a tak mi to zakázal. Můj děda, místní zakladatel Sokola, legionář pamatující Italskou frontu, který ve svých osmdesáti letech mě bavil tím, že chodil po rukou a v lese, když ořezával suché větve smrků a aby si ušetřil slézání a znovu vylézání, zhoupnutím přeskakoval ze stromu na strom, se tak rozčílil, že zapíchnul vidle do hnoje až po rukověť, takže je pak celá rodina musela pracně vykopávat motykou. Pan fabrikant Bouček ale patřil k honoraci a spolu s místním panem farářem, doktorem, majitelem brusírny skla, drogistou a mým otcem, disponentem pražské firmy Schiling a Knoflíček, chodili v neděli zpívat do kostela, kde se snažili vzájemně překřičet, aby si tak dokázali, kdo je větší honorace. Hlavně ale po obřadu předváděli na Držkovském náměstí své rodiny. Jednou se mě pan doktor, původem rus a se jménem Doněc zeptal, jak se jmenuji. S úklonou jsem odpověděl v čistém „Držkovském dialektu: houno“, odposlouchaném od kočího zmíněného pana továrníka. Otec zaslzel nad mojí otevřeností a já s odstupem slzel při následném výprasku. Děda se mě zastal s poukazem na vykořisťování dětské duše a museli jsem mu násilím sebrat vidle, aby je z pana továrníka nemusel odstranit sám pan doktor Doněc (o kterém jsme vtipně říkali: „ke komu přijde Doněc, je s ním brzo je konec“).

Po osmačtyřicátém, byl ale pan továrník po zásluze potrestán, sebrali mu přádelnu a udělali z ní sklárnu, zatímco z jiné nedaleké sklárny udělali přádelnu – to kdyby to náhodou „prasklo“ aby se to nemohlo vracet zpátky v původním stavu (pozn. ve světle následné privatizace upřímná naivita). To ale dědečka neuspokojilo, měl rád pořádek a byl přesvědčený, že až do pěti let komunisti padnou (spletl se jen o 30 let), bude se ještě vědět, co komu patří a Boučkovi to nepřál. Když o několik let později, začátkem padesátých let, dělníci z bývalé přádelny pana továrníka Boučka, kteří v důsledku své manuální neschopnosti stanuli ve vedení sklárny, přišli na naše pole těsně před bouřkou a zapíchnli vidle do obilních snopů s poukazem, že dříve se nebude sklízet, dokud dědeček nevstoupí do ‘jednotného’ zemědělského družstva, zatemnili tím dědečkovu logiku natolik, že dědeček vidle rychle vyndával, namísto aby je tradičně do něčeho zapíchnul - chystalo se totiž k dešti a dědeček byl především hospodář a chtěl mít úrodu doma. Z jeho zoufalého pohledu bylo zřejmé, že pan doktor Doněc by zde mohl najít hodně užitečné práce. Do družstva vstoupil jako jeden z posledních, neměli tam tělocvičnu a kravín byl pro 50 krav, takže krávy tam ztratili svoji osobnost a pečovatelskou lásku; stejně jako dědeček, který měl pořádek a „sokolsky“ vyrovnané lidi rád.

Majetek se po roce 1990 vrátil, i když sklárna zůstala sklárnou. Já se ani o pole nemusel v restituci ucházet, nikdy jsem je bolševikovi nedal, měl jsem po dědečkovi tvrdou hlavu. Dědeček, zemědělské družstvo i vykořisťovatel Bouček zmizeli v propadlu minulosti a já, jako vědecký pracovník, teď vlastním pole i les a spolu s dědečkem, který to jistě z nebes ostře sleduje, a s dalšími Držkovskými sousedy se hluboce stydím, jak dnes pole pustnou, když se dobře pamatují, jak se dědeček hádal se sousedy o kde jakou nepřiměřeně prioranou mez a pokácený strom. Dnes se ale platí za neobdělanou půdu, a země, která dávala obživu

kvalitních brambor a jakostního žita tak zeje ladem a v místním konzumu se kupují brambory z Holandska. Tradiční meze pozemků, ještě s ostatky vytýčených patníků, však ztratily svůj význam dnes už po druhé, když novodobí geometři vše znova vyměřili a vytýčili, jen si trochu popletli měřítko historické mapy, v reálu o několik málo metrů – ale o co jde, sklárna jako přádelna, metr jako stopa. Když místní pamětník Bouček je chtěl opravit s poukazem na ještě existující zbytky hraničních mezníků a mával s prapůvodní zažloutlou katastrální mapou, vysmáli se mu se slovy: dědku neplet se nám do toho, my jsme tady od toho, aby se udělal pořádek a tak dědek zmlknul, protože z dlouhodobé zkušenosti věděl, že pořádek musí být - jen si dobře nepamatoval po kolikáté se to už děje, protože stejně argumentovali němci, komunisti, kapitalisti a kdoví kdo ještě. Bohužel, neměl ani vidle, ty dnes už nepatří ke standardnímu vybavení a v nebi se určitě nenosí (možná naštěstí) a tak spolu s mým dědečkem Vojtěchem tam rokují o tom, co všechno upadlo v nenávratné zapomnění...

Už když jsem se narodil, měl jsem štěstí

Narodil jsem se v hektické době mobilizace v září roku 1938, kdy ve stodole byli vojáci a ve chlívě vedle krav i důstojnické koně. To bylo jedinkrát, kdy si děda mohl říct, že je sedlák a ne jen „Chalupník“, co by pouhý majitel jediného tažného vola. Všude přítomný pan doktor Doněk věštecky prohlásil, že mě, toho zmodralého právě narozeného chlapečka, už nezachráníme - naštěstí alespoň jednou výjimka potvrdila pravidlo a já kupodivu přežil a zachoval si v sobě na dalších životních cestách něco z údělu tehdejšího neklidu zrozeného během mého narození. Když to spočítám, přežil jsem vskutku už čtyři revoluce a to je pořádná stopa na duši - ale vždyť jsem dítě osudového roku končícího na osmičku.

Během války otec žil v Praze a já s matkou a sestrou na relativně bezpečném venkově, i když v domku až na konci katastru vesnice Držkova, kde už byla už hranice Německa - prakticky jsme žili v Sudetech. Každou neděli otec za námi jezdil a od hraniční stanice železnice, zřízené hluboko v údolí říčky Kamenice, tahal dva těžké kufry s proviantem. Měl štěstí, nikdy ho nechytily a ani nevylosovali jako jednoho z deseti, které zastřelili, když trestali obyvatelstvo Libně, kde bydlel, za zavraždění Heydricha. Jednou někdy na konci války vytáhl otec z jednoho kufru pomeranč a konzervu UNRRA, byla v ní čokoláda a žvýkačka. Dodnes cítím své rozpaky - nevěděl jsem co s tím, protože jsem to nikdy neviděl. A tak kufr zůstal v mé představě jako skříňka otce-kouzelníka, kterou vláčel jako životní úděl hlubokým údolím Kamenice a já tak už nikdy nenašel odvahu kufr pravidelně používat, neuměl jsem totiž otcovo kouzlo a jeho svaly. Mým celoživotním údělem se stal ruksak, vláčený všemožnými končinami údolí a pohoří, které rád nazývám 'vráskami' světa, městy i horami a nejen údolím rodné Kamenice.

Na konci války mě často vyhazovali z kuchyně, která tradičně sloužila k bydlení všem věkovým generacím. Potajmu jsem se vracel a slýchával zvuky řeči sice podobné mateřštině, ale jinak nesrozumitelné. Byly to ruští (a taky francouzští) partyzáni, kteří do našeho domu na konci vesnice u lesa chodili pro jídlo. Po válce se rozdávaly medaile za statečnost a jak už to tak bývá, dostali to i kolaboranti (což je asi tradicí národa, když se obrazně opakovalo i po roce 1990), nicméně je nedostala ani moje teta ani děda, ti na to neměli čas a navíc těmi, co je dostali, hluboce opovrhovali. Děda navíc přísně zakázal jakkoliv se dotknout majetku, který zůstal po Sudetských vyhnancích, pamatuji si na celé hory koberců a obrazů. Teprve později jsem pochopil, že vítězové se nerekrutují z opravdových vítězů, ale právě z kolaborantů. Že majetek nesmrdí a že se tak může hromadit za každou cenu, potvrdila i devadesátá léta, proslavená větou, že 'peníze nemají mašličky' - jen na to musí být všehoschopný žaludek.

Fakticky se hrdinové „mašličkují“ vždy až dodatečně, až podle okamžité potřeby vítězné revoluce a hlavně těch, co se prohlašují za vítěze, když z toho vítězství začínají prosperovat.

Můj otec Antonín

Táta svůj plodný život pracovitého a svědomitého úředníka zakončil jako pomocný dělník v leteckém závodě Letňany, kde rozvážel obrobky k jednotlivým strojům k jejich dalšímu opracování. Tehdy říkal, že se tak konečně stal svobodným člověkem, který ve svém světě nejnižší postaveného dělníka, mohl rozhodovat o spravedlnosti: kdo byl komunista, tomu táta prostě obrobky nevozil, ať si stěžoval jakkoliv. Horší práci už nemohl dostat a ve fabrice si ho za to vážili, stejně jako předtím dělníci v jeho mateřském podniku brusíren skla, kde z postu ředitele byl vyhozen a nahrazen opilcem-řidičem, který firmu do roka zruinoval, ale který jako komunista měl na to stranické právo. Když odešel otec do invalidního důchodu, což ho zřejmě zachránilo od uvěznění, vyměřili mu nevelký důchod, ke kterému nejprve připočetli připojištění tehdejších 12 Kč, na který si celý život jako úředník připlácel. Protože celkově důchod přesáhl povolenou procentuální mez jeho mizerného dělnického platu, zase mu toto zanedbatelné přilepšení strhli. Otec měl rád pořádek a taky se dovedl „nasrat“ a tak zažaloval stát, což bylo v padesátých letech terorizujícího komunismu něco nevídaného. První i druhé kolo prohrál, snad i proto, že chodil k soudu v rádiovce, a soudcům tykal, ačkoliv jinak slovo soudruhu používal jenom jako nadávku. Před posledním stáním překročil klečící matku, která prosila, aby neruinoval rodinu, když jenom soudní výlohy dosahovaly tehdy nemyslitelných tisíců. Řekl mi tenkrát, že všechno má své meze, a že nemůžeme do nekonečna ustupovat komunistické hydře - byl to jakýsi boj o přežití svého vlastního já. Pravdivost jeho výroku jsem pochopil až později, stejně jako jeho, tehdy pro mě naivní předpovědi, že svět se změní, buď tím, že americký president Regan vstoupí do KSC nebo my se staneme členy NATO. Měl pravdu, která se ukázala až o 40 let později. Svých 12 Kč nakonec vyhrál, ale jenom proto, že předsedkyní soudu byla žena a otec byl celoživotní gentleman, sundal rádiovku a protože ženám ze zásady netykal a tak je ani netituloval oslovením soudruhu. Používal archaické slovo madam, to je slovo, které jsem se od něho naučil a dodnes používám. Alespoň jednou měla naše rodina štěstí, stalo se něco v té době bolševické tyranie neuvěřitelného, otec soud vyhrál.

Posléze jsem pochopil, že člověk sám sebe nalézá jen těžko a že je to dlouhodobý proces a navíc, že je to někdy věc náhody, snad trochu i rodinných genů a snad i trochu rodičovského vychování. Otec byl nejdále v Jugoslávii a matka se nedostala dál než do Držkova a i já jsem v Držkovské jednotřídce také dosáhl svého nejvyššího školního ocenění, šestku z němčiny, když jsem poslední rok, co by prvňáček, musel válku protpřít s povinnou němčinou. Tato známka po válce vymizela, ale šestka se stala mým přízviskem, přezdívkou i zdrojem ironie a devalvace mého jména během měnových reforem. S nástupem komunismu dostala naše rodina přízvisko 'nevyzpytatelná', což nám do posudku o našem poměru k lidově-demokratickému režimu vepsal spolubydlící nájemník, jinak řidič Holubec, který všechno propil a jako všemocný tajemník KSC záviděl všem, co něco měli. Sestra i já jsme tak museli odejít z vlivu rodiny, já se štěstím na průmyslovku do Kolína, odkud mě otec svým šarmem, buldočí vytrvalostí a několika sklenicemi medu (byl totiž vynikající včelař) dostal zpátky do Prahy. Odměnil jsem se svým typickým způsobem, podmíněčným vyloučením ze školy za nezákonnou přípravu dělbuchů. Se štěstím jsem unikl dalšímu vyloučení, když jsme na úmrtí Stalina vyvěsili na žerd' školy starou kecku, což se vyřešilo opět díky otcovu šarmu při návštěvě ředitele školy, který byl bývalý továrník. Maturitu jsem úspěšně zdolal i z nenáviděné ruštiny, i když místo předem dohodnuté otázky o výrobě železa, jsem si

vytáhnul omylem z druhé strany seřazených lístečků otázku co to je hemoglobin. Se šarmem zděděným po otci jsem na potítku zplodil jedinou větu, že hemoglobin obsahuje železo a pak už jsem se nikým nenechal zastavit ve svém naučeném líčení o přípravě surového železa ve vysokých pecích. Prošel jsem a chemie se tak stala i mým dalším osudem.

Protože mě bavilo kreslit, usmyslel jsem si, že půjdu na AVU a známý otce mi dohodnul audienci u uznávaného profesora, kterému jsem předvedl své malířské výtvary. Nekompromisně mě vyhodil se slovy, že nemám žádný talent a já tak skončil na umístěnce v laboratoři Gramofonových závodů. Zde se na mě usmálo štěstí a vyhozený vysokoškolský profesor Kámen a tehdy vedoucí laboratoře, vytvořil zvláštní komisi pro mé doporučení na vysokou školu, kam jsem jinak neměl kádrově nárok. Doporučení jsem nejen dostal, ale současně s ním i podvodné potvrzení o jednoroční praxi v lůně dělnické třídy, která tak smyla úřednickou hanbu naší rodiny - přestože otce komunisti degradovali na dělníka a matku na uklízečku. Ani vysokou se mi nepoštěstilo dokončit bezproblémově, když během státnic jsem byl vyloučen za opublikování článku ve studentském časopise, který jsem šéfredaktoroval, zmiňující se o neřádech socialistickém školství. Dozvěděl jsem se o tom až zprostředkovaně. Seděl jsem tehdy s kamarádem Pavlem v hospodě na rohu naší ulice, a přemítali jsem na koho ta šestsettrojka asi před našim domem čeká. Čekala na nás a já z hospody tak v poklidu odjel s kamarády na chatu v údolí Kamenice, kde si mě otec později vyzvedl se slovy „pacholku vylez z toho pelechu, vyhodili tě ze školy“ – neměl to se mnou lehký, nicméně opět odvrátil řitičí se zkázu, přestože jsem hrdinně dával v šanci své bytí, jen abych uchránil své kamarády. To už byla škola skutečného života, kdy jsem se konečně naučil bát před suitou gestapácko-komunistických vyšetřovatelů, nenáviděné STB. Pocit strachu mě pak chránil v řadě mých šílených dobrodružství - zejména při cestách do hor, kde se chyby neodpouštějí přátelskou domluvou nebo intervencí rodičů.

Učedníkem u doktora Bergsteina

Seděl jsem u počítače v pracovně zavalené stohy papíru, článků a knih, které mě přinesly nejedno ocenění, a přemýšlel, jakou cenu má život badatele, zasvěcený nelehké misijní cestě za poznáním, protože stále platí, dříve stejně jako dnes, že lidská sláva je jen polní tráva. Tehdy před čtyřiceti léty jsme s kolegou vyklízeli místnost mého právě zemřelého šéfa, doktora. Arnošta Bergsteina, kterého postihnul srdeční infarkt nedlouho po šedesátce. Za peníze, stržené prodejem Arnoštových papírů jsme v tehdejších Sběrných surovinách koupili pět piv, deset housek a kilo usmažených řízků. S plným břichem jsme mudrovali, kam že to život spěje a co je jeho naplněním - když naplnění čtyřiceti let vědecké práce Dr. Bergsteina, obsažené ve stovkách jeho publikovaných i nepublikovaných pojednání, jistě nebyla jen plná břicha jeho mladších spolupracovníků, obzvláště když s plným břichem by Dr. Bergstein bytostně nesouhlasil, měl své hladové zkušenosti z koncentráku, kde skýva chleba rozhodovala nejen o životě ale i morálce přežití. Ale časy se mění, dnes už by takový sběr papíru nejen nikdo nekoupil, ale nezaplatil by ani za svůj odvoz !

Arnošt byl vlastně skvostný člověk, původem vystudovaný právník, který s nástupem komunismu padesátých let, prozítelně rozpoznal konec objektivní a tudíž nestranné činnosti profese právníka a tak, vlastně na stará kolena, se dostal ke studiu přírodovědy, chemie a fyziky, kterou si postupně osvojoval kuriózním způsobem už koncentráku, kde spolu pobýval s vynikajícím fyzikem Arnoldem, který mu tam soukromě přednášel fyziku. Po návratu si doplnil nezbytné zkoušky a stal se tak jedním z tisíců borců zápolících na vědeckém poli honosné Akademie věd a to v oblasti fyzikální chemie magnetických oxidů, tehdy důležitých při vývoji feritových kroužků používaných pro paměti nastupujících počítačů. Jeho technický 'ansámbel' pro něj doslova pekl vzorky materiálů, které on studoval v rámci nejrůznějších

měření. Jeho specifický přístup iritoval nás mladé adepty vědecké kariéry, protože on tato měření nevyhodnocoval 'klasicky' jako my, co by záznamy o fyzikálně-chemickém chování materiálů, ale bral to jako soudní při. Vzorek sám vystopoval jako obžalovaný a jednotlivá měření a přístrojové výstupy pak jako svědecké výpovědi tohoto soudního procesu. Dlužno podotknout, že jeho „vědecká“ obžaloba měla jak právní tak osobní charakter, podle toho jak si vzorek oblíbil nebo jaký měl vztah k jeho přípravě, prostě tak jak už to ve světě práva chodí, podle toho jakou měl náladu a komu se rozhodl nadržovat. Nejkrásnějším pak byl obžalovací spis a řeč obhájce, které umně splétal do formy nenapodobitelného výstupu - vědeckého protokolu a posléze vědeckého článku, jehož formulace mu záviděl kdejaký specialista. Přestože skutkový obsah byl někdy na pováženou, jeho práce dostoupily jak ke světové vážnosti, tak k milosrdného zapomenutí, ale tak to v právu stejně jako ve vědě vlastně dodnes chodí, prostě se zalíbili a pak se ztratily.

Ponaučení z přerodu komunisty na disidenta: dnes jako včera

Dr. Bergstein se dokázal povznést nad svoji právníkouskú důstojnost a jako laik spoluvytvářel nekonečné rozhovory o termodynamice, které nikdo z nás vlastně pořádně nerozuměl. Dovedl i porozumět vtípu, když na jeho povel 'vytopte pec', jsme do pece zapojily hadice s vodou a pec opravdu vytopili. Stejně tak ocenil absurditu námi uspořádané výstavy 'badatelského' náčiní Dr. Bergsteina, kam jsme sebrali nejrůznější haraburdí a které jsme popsali vtipnými glosami. Byl mile roztržitý, když jednou ráno nenašel před domem své auto, tak ohlásil jeho krádež na policii. Při odchodu z práce zjistil jako samozřejmost, že auto stojí už od minulého dne před ústavem (na což předtím zapomněl) a tak klidně nasedl a odjel domů. O svém vystoupení s policií, když ho zadrželi se svým 'ukradeným' autem, se zmiňoval s úsměvem člověka, který o skutečném životě prostě ví už své.

Arnošt byl kdysi kovaným komunistou, který svoji ideologii získal v koncentračním táboře, kde si právě jeho spoluvězni komunisti vybudovali určitou vážnost vzhledem k jistým morálním přístupům, které on uznával, jinými slovy se přátelil s těmi, kteří nejméně kradli. O to více ve skrytu duše tiše trpěl komunistickým zvěrstvem padesátých let. Okupací sovětskými jednotkami, míra jeho tolerance přetekla a on klidně, ač nenadále, při politických prověrkách náhle sdělil, že co je moc je moc a že už na to svinstvo nemá žaludek. Tak proběhl jeho další životní zlom, nechal se vědomě vyloučit z matičky strany, i když si dobře uvědomoval, co to znamená, že to je konec jeho vědecké kariéry, konec všech idejí, které tak těžko získal v koncentračním táboře, snad jen s malou nadějí na klidný důchod a toho se bohužel nedočkal.

Právě z koncentráku dobře věděl, že „velký bratr“ neodpouští, ale prostě najednou pochopil, že takhle už nemůže dál. Byl ale příliš slušným člověkem, aby si neuvědomoval, co kdysi svoji stranickostí způsobil za utrpení svých bližních a proto se během několika následujících let docela lidsky utrápil. A tak jsme nakonec my, jeho vděční žáci, projedli jeho milované vědecké výsledky, nekonečné soudní spory o nové magnetické materiály a možná i promárnili jeho lásku, vychovat novou nezkaženou generaci, nepoznamenanou krutostí koncentráků, včetně jeho víry v lepší svět. Je mu tam v tom snad konečně 'právním' advokátním nebi určitě líp, určitě by se dnes trápil amoralitou společnosti, která zatratila bláhové ideje komunismus pro nadvládu peněz a protekcionizmu existující i dnes dvacet let po sametové revoluci, kterou rad nazývám „plyšákem“.

????????

Poučení zkušenostmi z koncentráku

Měl jsem štěstí, že jsem patřil mezi vyvoleného doktora Arnošta Bergsteina. Když mě totiž na konci pátého ročníku vysoké vyhodili ze studia, pomohl mi svým vlivem přeci jenom dokončit státnice a vzal mě pak k sobě do laboratoře, ačkoliv jsem měl v kádrovém posudku podmínku: nejprve poslat do výroby, abych se náležitě poučil od soudruhů dělníků jak poslouchat, tj. držet hubu a krok. Nestalo se tak a já se stal článkem jeho vědeckého týmu, nutno podotknout, značně nevychovaným spratkem, značně samolibým z úspěchu opublikované státnice. Dnes s odstupem času už klidně mohu posoudit, že to byl můj nejmizernější článek, nad kterým právnícko-vědecká duše Arnošta musela zaplakat. Nicméně jsem byl zručným manipulátorem, když během jedné noci jsem svoji pracně vybudovanou teorii postavil do absolutního protikladu, protože jsem zjistil, že jsem měl přístroj omylem zapojený obráceně, tudíž jsem i interpretoval výsledky obráceně. Jak první neopublikovaná, tak i druhá opublikovaná teorie, byly matematicky stejně opodstatněné, jen ta druhá se však prosadila, díky zavčas poznanému experimentálnímu omylu, z čehož jsem si vazal do budoucna poučení, že všechno se může být i opačně a stejně tak se může jednou hodit. Bylo to tak trochu amorální vůči mé původní zidealizované představě jakési absolutní vědy, i když z hlediska vývoje teorií přijatelné, protože, jak říkal Arnošt, obžalovaný může být stejně dobře odsouzen jako osvobozen, záleží někdy jen na náhodě, na interpretaci důkazných materiálů a zručnosti advokátů. Stejně tak musel Arnošt potlačovat svoji nelibost nad mým naivním antikomunistickým postojem, ve kterém jsem se zmítal mezi vděčností za dokončené studium a odporem k totalitě což vedlo i drobným hádkám. Dnes vím, že jsem neměl na jakékoliv odsuzování právo - Arnošt byl to totiž „pan soudruh“ a tak stejně jako všichni jemu podobní idealisté, by v dnešní době prolínání komunistů, estébáků, podnikatelů a politiků do řad novodobých nositelů demokracie, neměli šanci na přežití.

Jako jediný z rozsáhlé židovské rodiny přežil nacistický koncentrák, do kterého se kuriózně dostal vlastním přičiněním. Jeho matka dostala začátkem čtyřicátých let předvolání do koncentráku a on ji šel ze synovské slušnosti doprovodit. Hned za vstupní branou je roztrhli a on se už nemohl vrátit. Já se divil, proč to udělal a jestli byl tak naivní, že to nevěděl. Věděl, věděli to tehdy už všichni židé. Měli se s mámou přeci tak rádi a tak ji přece nemohl nechat jít do koncentráku samotnou, i když se pak už nikdy neuvíděli. Zážitky z koncentráku se staly jeho prokletím a podle vzájemného vztahu lidí v tak krutých podmínkách, se naučil lidi dělit a vyznačovat jejich charakteristiky, což úspěšně aplikoval i v pozdějším civilním životě. Ten největší hajzl, co kradl druhým chleba, aby sám přežil, ve skutečnosti koncentrák nepřežil. Kdo donášel, aby získal úlevy, dopadl stejně. V tak nedemokraticky uspořádané společnosti koncentráku, prostě „hajzl“ neměl na život právo, protože mezi vězni bylo místo jen pro slušné lidi, stejně jako ve slušné společnosti, to ostatní svinstvo obstarávali dozorcí, něco z tohoto řádu v neřádu se vlastně promítá i do dnešní demokracie kde dozorce nahradili politici. Tam někde se zrodila jeho komunistická víra, tam někde vznikl pocit jeho největší křivdy a beznaděje, když komunisti začali později zakládat svoje vlastní koncentráky a nominovat své vlastní dozorce..

Sám pak přežil pochod smrti, z kterého utekl a na pokraji fyzické smrti vstoupil do spojeneckých armád, těžko říci jestli tam byl něco platný, snad jedině tím, že ke standardní vojenské výbavě džípů a tanků, přinesl svoji kuriositu – ukradené kolo, které našel a s pocitem viny sebral a které mu snad dokonce zachránilo život. Po válce se musel v lágru rozhodnout, ke které národnosti se přihlásí. Vedle rodné němčiny, francouzské výchovy a armádní angličtiny uměl nejméně česky a to snad byl ten hnací moment jeho avantgardního rozhodnutí stát se Čechem. Nikdy se tomuto kroku nezpronevěřil, i když v Německu by ho čekalo tučné odškodnění. Spolu s jakousi filosofií a vírou vyššího společenství, které v koncentráku vegetovalo pod praporem komunizmu, stal se i novým vazalem svého svědomí a následně zajatcem komunizmu. Ale stal se také tím, čím vždycky byl, člověkem s velkým Č,

který jistě nechtě zapříčinil mizérii bolševizace, ale který se stal jen kolečkem v soustrojí, které nakonec zničilo i jeho samotného. Možná, že mohl být vynikajícím německým právníkem, ale skončil jako neuznaný český chemik, zklamaný idealista, ale pro nás vždy slušný člověk, který měl svědomí se nejen trápit ale dokonce i utrápit. Vždycky si na něj vzpomenu, když vidím před sebou obraceče politických kabátů, kterým se nedostalo ani špetky svědomí, když už né trpké zkušenosti koncentračního tábora nacistů nebo komunistů. I když mu šlo o život, prostě nedovedl by ukradnout chleba svému bližnímu, protože si uvědomoval, že bližní je tu proto, že je bližní. Snad se mu povedlo se dostat alespoň do nebe bližních své rodiny včas, protože v dnešní 'demokratické' společnosti, by se Arnošt trápil stejně jako tehdy, protože zde nejen přežívají, ale dokonce se roztahují na úkor druhých všichni ti bývalí dozorcí a přísluhovači nejrůznějších 'ismů'. A nutno podotknout vedou si dobře, nejen v porcích nakradeného chleba svým bližním, což ospravedlňují neporušením svých zákonů a svojí morální (ne)odpovědností - přeci se všichni nemohou utrápit, i nebe má svoji omezenou kapacitu.

Jak jsem se stál slavným

Co by badatelský novic s čerstvým diplomem inženýra, jsem dostal nabídku přednést plenární přednášku jako pozvanou přednášku na významné vědecké konferenci v Londýně. Pro tehdejší komunistický režim jsem byl kádrově nepřijatelný a pro odbornou přednášku i jazykově nezpůsobilí. Arnošta Bergstein však byl jiného mínění a protože měl porozumění pro nerozvážené mládí, prosadil, že si musím vysloužit a ověřit své vědecké ostruhy sám. Místo, aby se nabídky ujal sám, zaručil se za mou nezralou osobnost jak politicky tak i odborně a dokonce zalhal i o mé jazykové připravenosti – neuměl jsem nic a on to dobře věděl

Ještě než jsem přejel vlakem hranice, mé sebevědomí pokleslo a při noční plavbě na lodi přes kanál jsem už byl psychicky na dně. Kručelo mi v břiše, ničemu jsem nerozuměl a tak jsem pokračoval jen silou vůle. S pěti anglickými librami kapesného a hladovým žaludkem jsem dorazil na konferenci, kde byly stoly plné jídla. Hladový, ustrašený a uprostřed houfu zcela osamocený jsem v zoufalství tu a tam nějaký chlebiček pokradmu uzmul a nenápadně v zákulisí WC snědl. Dodnes si pamatuji ten hrozný souboj svědomí, nekrást a přežít, který mě naordinoval svými koncentračnickými historkami sám Arnošt. Teprve po několika dnech jsem pochopil, že jídlo bylo pro účastníky konference nejen zcela zadarmo ale i volně k odběru a já jsem musel být svým pokradným chováním krajně podezřelý.

Nakonec se dostalo i na moji přednášku, kterou jsem měl předepsanou sice v angličtině, ale s fonetickou výslovností. Mnohokrát mě ji učil Arnošt předčítat, abych se přesně vešel do stanoveného časového limitu 45 minut. Těsně před zahájením, mě pořadatelé ukázali v programu, že moje přednáška byla zkrácena na pouhých 30 minut. Vzniklé dilema jsem neuměl správně vyřešit zkrácením, neměl jsem tu zkušenost část textu prostě vypustit, protože tehdy bylo všechno, co jsem vymyslel podstatné, vědecky důležité a prostě neopominutelné. Proto jsem se rozhodl, přečíst text co nejrychleji a tak ušetřit čas. Už po několika minutách mi předsedající nenápadně předsunul papírek, na kterém bylo napsáno „*slow down*“ (zpomal). Koutkem oka jsem ale zachytil slůvka „*go down*“ (odejdi) a okamžitě se vnitřně zatvrdil, že ze stupínku přednášejícího se vyhodit nenechám. Srdnatě jsem text dočetl a zcela propocen jsem ani nezaregistroval, že po skončení několik posluchačů dokonce zatleskalo, protože pochopili alespoň to minimum nového obsaženého v rovnicích, které jsem promítal. V dalším průběhu konference ke mně přišla řada posluchačů s prosbou o tištěnou kopii textu, protože právě promítnuté diapozitivy se jim zdáli velice zajímavé. Arnošt se opět ukázal předvídavým, když už předem předpověděl, že když už mi nebude nikdo rozumět, musím

udělat alespoň hezké a dostatečně přitažlivé obrázky. Dodatečně rozeslaný text pak natolik zaujal, že byl nakonec publikován v prestižním časopise, což mi otevřelo cestu do vědeckého světa ale překvapivě i do redakční rady nově se tvořícího vědeckého časopisu. To ale nebylo všechno. Na závěr konference jsem byl pozván na fakultativní výlet do Oxfordu. Seděl jsem vedle blonděatého Švéda, který na mne střídavě mluvil anglicky, německy, francouzsky a švédsky a zjišťoval, v které řeči alespoň trochu „zaberu“. Bylo mě trapně, byl jsem k smrti utahaný a skoro jsem nevnímal. Možná, že jsem ale vnitřně tušil, že jde o život a tak jsem se donutil trochu se vzchopit, vytrvat a bojovat s mizející pozorností. Alespoň podle výrazu obličeje a posuňků jsem zjišťoval, co asi můj spolucestující říká a podle toho jsem nasměroval své jednoduché odpovědi, znal jsem totiž plynule jenom ‘yes’ nebo ‘no’. Byla to unavující jízda a z Oxfordu jsem si nic nezapamatoval. Byla to ale velice důležitá cesta, jak jsem až po návratu domů dodatečně zjistil. Můj spolucestující mi totiž posléze napsal, že podle naší dohody v autobuse, mě zve na dvouroční stáž ve Švédsku! Prostě jsem tehdy řekl jedno ze svých nejdůležitějších ‘yes’ a dodnes těžím ze zkušenosti, že mimika pantomima jsou důležitou součástí lidského dorozumívání a možná i přežití.

Byla to důležitá zkouška a zároveň i zážitek, že není důležitá samotná řeč, ale cit a souznění pohybů. Později v Asii ztracen kdesi v zemi nikoho, mi odečítání z tváře a posunčina pomáhala úspěšně existovat ve společnosti, která měla svá, pro mne neznámá pravidla. Musel jsem přežít, stejně jako kdysi Dr. Bergstein v koncentráku a nemohl jsem si dovolit, abych obrazně žil na úkor „rozkrádání chleba“. Musel jsem se naučit dokázat respektovat pravidla předem nepoznané pravdy svého podivného okolí. Přinejmenším jsem se snažil být slušný, přívětivý a pokud možno usměvavý a to se mi nakonec vždycky vyplatilo, zejména v zaostalých civilizacích. Bohužel v pokročilé demokracii domácí politiky jsem s tím neuspěl, asi jsme se naučili přetvařovat a zastírat extrémní situace po svém. Naše politika jakéhosi už pokročilého společenství, už přináší přetvářku jako součást hry, kde lidský cit ztrácí na významu, bohužel i v tak zásadní hře, kdy jde o lidskou pravdu. Dr. Bergstein by se jistě naivně zeptal, která pravda pak zvítězí, ta relativní nebo ta absolutní, nebo ta co silou a penězi vždycky musí zvítězit! Měl s tím ze příkladného koncentráku své bohaté zkušenosti, protože lidi se vždycky chovají stejně ať tam či tam, jen k tomu musí mít okolnosti a hlavně pocit, že pravda je na jejich straně – někdy za cenu ať to stojí co to stojí.